

**Koninklijk besluit van 10 oktober 2012 tot vaststelling van de  
algemene basiseisen waaraan arbeidsplaatsen moeten beantwoorden  
(B.S. 5.11.2012, ed. 2; erratum: B.S. 20.3.2013, ed. 2)**

Gedeeltelijke omzetting in Belgisch recht van de richtlijn 89/654/EEG van de Raad van 30 november 1989 betreffende minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid voor arbeidsplaatsen (eerste bijzondere richtlijn in de zin van artikel 16, lid 1 van Richtlijn 89/391/EEG)

**Afdeling I. – Toepassingsgebied, definities en algemene beginselen**

**Artikel 1.**- Dit besluit is van toepassing op de werkgevers en de werknemers en op de daarmee gelijkgestelde personen, bedoeld in artikel 2, § 1, van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk.

**Art. 2.**- Dit besluit is van toepassing op elke plaats die bestemd is als locatie voor werkplekken in gebouwen van de onderneming of inrichting, met inbegrip van elke andere plaats op het terrein van de onderneming of inrichting waartoe de werknemer in het kader van de uitvoering van zijn werk toegang heeft.

Dit besluit is niet van toepassing op:

- 1° buiten de onderneming of inrichting gebruikte transportmiddelen, noch op de arbeidsplaatsen binnen transportmiddelen;
- 2° tijdelijke of mobiele bouwplaatsen;
- 3° winningsindustrieën;
- 4° vissersvaartuigen;
- 5° velden, bossen en andere terreinen die deel uitmaken van een landbouwbedrijf of bosbouwbedrijf doch buiten het bebouwde gebied van dat bedrijf gelegen zijn.

**Art. 3.**- Voor de toepassing van de bepalingen van dit besluit wordt verstaan onder:

- 1° De wet: de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk;
- 2° Het koninklijk besluit betreffende het beleid inzake het welzijn: het koninklijk besluit van 27 maart 1998 betreffende het beleid inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk;
- 3° Comité: het Comité voor Preventie en Bescherming op het werk, bij ontstentenis van een comité, de vakbondsafvaardiging en bij ontstentenis van een vakbondsafvaardiging de werknemers zelf, overeenkomstig de bepalingen van artikel 53 van de wet.

**Art. 4.**- Onverminderd de toepassing van specifieke maatregelen die voortvloeien uit de risicoanalyse, is de werkgever er toe gehouden de nodige maatregelen te treffen opdat de arbeidsplaatsen te allen tijde zouden beantwoorden aan de bepalingen van dit besluit.

De werkgever vraagt het voorafgaand advies van het comité over de maatregelen die getroffen worden in toepassing van dit besluit.

Hij verstrekt tevens alle informatie aan het comité en aan de werknemers betreffende de maatregelen die getroffen worden in toepassing van dit besluit.

**Art. 5.-** Bij de inrichting van de arbeidsplaatsen wordt rekening gehouden met gehandicapte werknemers.

Dit geldt inzonderheid voor deuren, verbindingswegen, trappen, sociale voorzieningen en werkposten die rechtstreeks door gehandicapte werknemers worden gebruikt of ingenomen.

## **Afdeling II. – Uitrusting van de arbeidsplaatsen**

**Art. 6.-** De gebouwen waarin zich arbeidsplaatsen bevinden hebben structuren, een stabiliteit en een stevigheid die zijn afgestemd op het gebruik dat ervan wordt gemaakt.

**Art. 7.-** De elektrische installatie moet zodanig zijn ontworpen en uitgevoerd dat zij geen brand- en ontploffingsgevaar oplevert en dat personen op afdoende wijze worden beschermd tegen ongevallenrisico's die uit directe of indirecte aanraking kunnen voortvloeien.

Bij het ontwerp, de uitvoering en de keuze van het materiaal en de beschermingsvoorzieningen moet rekening worden gehouden met de spanning, de externe invloeden en de deskundigheid van de personen die toegang hebben tot delen van de installatie.

**Art. 8.-** De oppervlakte, de hoogte en het luchtvolume van de lokalen waarin gewerkt wordt zijn van die aard dat de werknemers hun werk kunnen uitvoeren zonder risico voor hun welzijn.

Met het oog op het bereiken van het in het eerste lid beoogde resultaat worden de volgende voorschriften toegepast:

1° de lokalen zijn tenminste 2,5 m hoog;

2° iedere werknemer beschikt over een werkelijke ruimte van tenminste 10 m<sup>3</sup>;

3° iedere werknemer beschikt over een vrije oppervlakte van tenminste 2 m<sup>2</sup>.

De werkgever kan afwijken van de in het tweede lid bedoelde voorschriften, indien aan al de volgende voorwaarden is voldaan:

1° het is technisch en objectief niet mogelijk deze normen na te leven of dit kan om gegronde redenen niet worden geëist;

2° uit de resultaten van de risicoanalyse blijkt dat door deze normen niet toe te passen de veiligheid en de gezondheid van de werknemers niet in het gevaar kan komen of dat de veiligheid en gezondheid van de werknemers kan worden gewaarborgd door alternatieve preventiemaatregelen toe te passen;

3° er worden alternatieve preventiemaatregelen getroffen die voorzien in een gelijkwaardig beschermingsniveau;

4° de preventieadviseur heeft een voorafgaand advies en het comité heeft een voorafgaand akkoord gegeven over de risicoanalyse en de preventiemaatregelen.

**Art. 9.-** De afmetingen van het vrije, ongemeubileerde oppervlak van de werkpost wordt zodanig berekend dat de werknemers bij de uitoefening van hun taak over voldoende bewegingsruimte beschikken.

Indien om redenen die specifiek zijn voor de werkpost, niet aan deze eis kan worden voldaan, beschikt de werknemer op een andere plaats dicht bij zijn werkpost over voldoende vrije ruimte.

**Art. 10.-** De vloeren van de lokalen en van de plaatsen in open lucht zijn vrij van hobbels, putten of gevaarlijke hellingen.

Ze zijn vast, stabiel en slipvrij.

**Art. 11.-** De werkgever zorgt voor het technisch onderhoud van de arbeidsplaatsen en de installaties en inrichtingen die er zich bevinden en neemt de nodige maatregelen opdat de vastgestelde gebreken die de veiligheid en de gezondheid van de werknemers kunnen beïnvloeden zo snel mogelijk worden hersteld.

De werkgever zorgt ervoor dat de arbeidsplaatsen en de gebouwen waarin zij zich bevinden worden schoongemaakt en onderhouden, teneinde elk risico voor het welzijn van de werknemers te voorkomen.

In functie van de aard van de activiteiten van de onderneming of inrichting en de aard van de risico's voor de werknemers:

1° kiest hij de geschikte schoonmaakmethodes;

2° kiest hij de geschikte schoonmaakmiddelen, die hij op passende wijze onderhoudt;

3° kiest hij schoonmaakproducten die geschikt zijn voor het onderhoud;

4° bepaalt hij de frequentie van het onderhoud en de schoonmaak evenals het ogenblik ervan.

Het oppervlak van vloeren, muren en plafonds van de desbetreffende lokalen is van zodanige aard dat zij kunnen worden schoongemaakt en onderhouden, teneinde passende hygiënische omstandigheden te verkrijgen.

De werkgever zorgt er tevens voor dat alle afval veilig en regelmatig wordt verzameld, opgeslagen, behandeld en verwijderd van de arbeidsplaats, rekening houdend, in voorkomend geval, met de specifieke regelgeving die op de verwijdering van afvalstoffen van toepassing is.

**Art. 12.-** Transparante of lichtdoorlatende wanden, met name volledig glazen wanden in de lokalen of in de omgeving van werkposten en wegen zijn vervaardigd uit aangepaste veiligheidsmaterialen of zijn op zodanige wijze van de werkposten en wegen afgescheiden dat de werknemers niet met deze wanden in aanraking kunnen komen en ook niet gewond kunnen raken wanneer deze breken.

Ze zijn duidelijk gemarkeerd overeenkomstig de bepalingen inzake veiligheids- en gezondheidssignalering op het werk.

Wanneer de transparante of lichtdoorlatende wanden niet uit veiligheidsmaterialen zijn vervaardigd en indien de kans bestaat dat werknemers gewond raken indien een wand breekt, moeten deze oppervlakken tegen indrukken worden beveiligd.

**Art. 13.-** Teneinde het risico op vallen te voorkomen, zijn de trappen, gaanderijen en platformen voorzien van collectieve beschermingsmiddelen, inzonderheid leuningen, waarvan het aantal en de dimensies worden bepaald door de regels van goed vakmanschap.

**Art. 14.-** Toegang tot daken van materialen die niet voldoende weerstand bieden is slechts toegestaan indien aangepaste uitrusting wordt verstrekt en de nodige preventiemaatregelen worden genomen opdat het werk veilig kan worden uitgevoerd.

**Art. 15.-** Ramen, bovenlichtvoorzieningen en ventilatievoorzieningen, die kunnen worden geopend, kunnen door de werknemers veilig worden geopend, gesloten, geregeld en vastgezet. In geopende stand vormen zij geen risico voor de werknemers.

Ramen en bovenlichtvoorzieningen zijn zodanig in combinatie met de uitrusting ontworpen of zijn uitgerust met zodanige voorzieningen dat zij kunnen worden schoongemaakt zonder risico's voor de werknemers die dit werk verrichten en evenmin voor de werknemers die zich in en om het gebouw bevinden.

De bepaling van het tweede lid is enkel van toepassing op de arbeidsplaatsen die na 31 december 1992 voor de eerste maal worden gebruikt, alsmede op de wijziging, uitbreidingen of verbouwingen van op 1 januari 1993 in gebruik zijnde arbeidsplaatsen, die vanaf de laatst genoemde datum worden uitgevoerd.

**Art. 16.-** Plaats, aantal en afmetingen van deuren en poorten alsook de materialen waaruit ze worden vervaardigd, worden bepaald door de aard en het gebruik van de vertrekken of ruimten.

**Art. 17.-** Wanneer de transparante of lichtdoorlatende oppervlakten van deuren en poorten niet van veiligheidsmateriaal zijn vervaardigd en indien de kans bestaat dat werknemers gewond raken als een deur of een poort breekt, moeten deze oppervlakken tegen indrukken worden beveiligd.

Klapdeuren en –poorten moeten transparant zijn of van transparante panelen zijn voorzien.

Op transparante deuren wordt er op ooghoogte een markering aangebracht.

**Art. 18.-** Schuifdeuren zijn voorzien van een veiligheidssysteem waardoor zij niet uit hun rails kunnen lopen of omvallen.

Deuren en poorten die naar boven toe opengaan zijn voorzien van een veiligheidssysteem waardoor zij niet kunnen terugvallen.

**Art. 19.-** Deuren op het traject van vluchtwegen zijn op een passende wijze gemarkeerd.

Deze deuren kunnen te allen tijde van binnenuit geopend worden zonder speciale hulp.

Wanneer er nog werknemers op de arbeidsplaats zijn moeten de deuren er kunnen worden geopend.

**Art. 20.-** In de onmiddellijke nabijheid van poorten die hoofdzakelijk voor het verkeer van voertuigen zijn bestemd, moeten zich, tenzij de doorgang voor voetgangers veilig is, deuren voor voetgangers bevinden die voortdurend vrij moeten blijven en die duidelijk zichtbaar en overeenkomstig de bepalingen betreffende de veiligheids- en gezondheidssignalisering op het werk gemarkeerd zijn.

Voor de arbeidsplaatsen die reeds vóór 1 januari 1993 in gebruik werden genomen en die niet aanzienlijk werden verbouwd na 31 december 1992, is het toegelaten de veiligheid van de wegen te verzekeren door middel van andere passende maatregelen dan deze bedoeld in het eerste lid.

**Art. 21.-** Automatische deuren en poorten functioneren op dergelijke wijze dat zij voor de werknemers geen risico's opleveren.

Zij zijn uitgerust met gemakkelijk herkenbare en toegankelijke noodstopvoorzieningen en kunnen ook met de hand worden geopend, tenzij ze bij een energiestoring automatisch opengaan.

**Art. 22.-** De bepalingen van de artikelen 23 tot 29 zijn van toepassing op:

1° de wegen, lokalen, roltrappen, rolpaden, laadkaaien en laadplatforms die zich in de gebouwen van de onderneming bevinden;

2° op de gedeelten van arbeidsplaatsen die zich in open lucht bevinden, inzonderheid:

- a) de wegen in open lucht op het bedrijfsterrein die leiden naar de vaste werkposten;
- b) de in open lucht gelegen wegen gebruikt voor het periodieke onderhoud en de geregelde bewaking van de installaties van de onderneming;
- c) de in open lucht gelegen rolpaden, laadkaaien en laadplatforms.

Voor de toepassing van dit artikel worden spoorwegen met wegen gelijkgesteld.

**Art. 23.-** Wegen, met inbegrip van trappen, vaste ladders, laadkaaien en laadplatforms, zijn zodanig gelegen en berekend dat zij gemakkelijk, veilig en overeenkomstig hun bestemming door voetgangers of voertuigen kunnen worden gebruikt en de werknemers die in de buurt van die wegen werken, geen enkel risico lopen.

De werkposten, wegen en andere locaties of installaties in de open lucht die zich op het bedrijfsterrein bevinden, waar werknemers werkzaam zijn, zijn zodanig ontworpen of aangepast dat het verkeer van voetgangers en voertuigen er veilig kan plaats vinden.

**Art. 24.-** Bij het bepalen van de afmetingen van voor het verkeer van personen of goederen bestemde wegen, wordt uitgegaan van het mogelijke aantal gebruikers en de aard van de onderneming.

Wanneer op de wegen voertuigen worden gebruikt, moet er een veilige afstand overblijven voor de voetgangers.

**Art. 25.-** De voor voertuigen bestemde wegen liggen op voldoende afstand van deuren, poorten, doorgangen voor voetgangers, gangen en trappen.

**Art. 26.-** Het tracé van de wegen dient duidelijk en overeenkomstig de bepalingen betreffende de veiligheids- en gezondheidssignalering op het werk te zijn afgebakend, tenzij het gebruik en de uitrusting van de plaatsen dit niet vereisen om de bescherming van de werknemers te garanderen.

**Art. 27.-** Voor de arbeidsplaatsen die reeds vóór 1 januari 1993 in gebruik werden genomen en die niet aanzienlijk werden verbouwd na 31 december 1992, is het toegelaten de veiligheid van de wegen te verzekeren door middel van andere maatregelen die gelijkwaardige waarborgen bieden als deze bedoeld in de artikelen 23 tot 26.

**Art. 28.-** Roltrappen en –paden, functioneren veilig.

Ze zijn uitgerust met de noodzakelijke veiligheidsvoorzieningen.

Ze hebben gemakkelijk herkenbare en toegankelijke noodstopvoorzieningen.

**Art. 29.-** De laadkaaien en laadplatforms zijn afgestemd op de afmetingen van de te vervoeren ladingen.

Laadkaaien en laadplatforms beschikken over tenminste één uitgang.

Voor zover dat technisch mogelijk is, hebben laadplatforms die een bepaalde lengte overschrijden aan beide uiteinden een uitgang.

Laadplatforms bieden, binnen de grenzen van het mogelijke, een zodanige veiligheid dat de werknemers niet kunnen vallen of geklemd geraken.

**Art. 30.-** De arbeidsplaatsen, al dan niet in open lucht, waar er risico op vallen bestaat door de aanwezigheid van putten of gaten in de vloer, de grond of de muur worden afgedekt of voorzien van collectieve beschermingsmiddelen waarvan de dimensies worden bepaald door de regels van goed vakmanschap.

**Art. 31.-** Het opslaan van goederen, materialen en andere voorwerpen gebeurt dermate dat de stabiliteit ervan is verzekerd en dat ze niet kunnen vallen.

Wanneer werk wordt uitgevoerd waarbij materialen, arbeidsmiddelen of andere voorwerpen kunnen vallen, inzonderheid bij het gebruik, de behandeling of het vervoer ervan, treft de werkgever maatregelen om het vallen ervan te voorkomen.

**Art. 32.-** Arbeidsplaatsen, al dan niet in open lucht, waar door de aard van het werk zones met val- of glijgevaar of beknelling voor werknemers of risico's voor vallende voorwerpen voorkomen, zijn voor zover mogelijk, uitgerust met voorzieningen die beletten dat de werknemers deze zones zonder toestemming betreden.

Alleen de werknemers die onmisbaar zijn voor het uitvoeren van noodzakelijk werk in deze zone, mogen deze zone betreden.

Er worden passende maatregelen getroffen om de werknemers die de gevarezone mogen betreden te beschermen.

De gevarezones zijn duidelijk zichtbaar en overeenkomstig de bepalingen betreffende de veiligheids- en gezondheidssignalering op het werk gemarkeerd.

### **Afdeling III. – Verlichting**

**Art. 33.-** De werkgever zorgt ervoor dat er op de arbeidsplaats voldoende daglicht binnenkomt en dat indien dit niet mogelijk is, er een adequate kunstverlichting aanwezig is.

De kunstmatige verlichting omvat een algemene verlichtingsinstallatie die, in voorkomend geval, aangevuld wordt met een plaatselijke verlichtingsinstallatie.

De kunstmatige verlichting op de arbeidsplaatsen en wegen is van die aard dat het risico op ongevallen wordt voorkomen en deze verlichting mag zelf geen ongevallenrisico voor de werknemers opleveren.

**Art. 34.-** Arbeidsplaatsen waar werknemers bij het uitvallen van de kunstverlichting aan bijzondere risico's zijn blootgesteld, zijn uitgerust met een voldoende sterke noodverlichting.

**Art. 35.-** De werkgever bepaalt, op grond van de resultaten van een risicoanalyse, aan welke voorwaarden de verlichting van de arbeidsplaatsen, al dan niet in open lucht, evenals van de werkposten moet beantwoorden teneinde ongevallen door de aanwezigheid van voorwerpen of hindernissen en vermoeidheid van de ogen te voorkomen.

De werkgever die de vereisten van de norm NBN-EN 124 64-1 en de norm NBN EN 124 64-2 toepast bij het bepalen van de voorwaarden inzake verlichting wordt vermoed te hebben gehandeld in overeenstemming met het eerste lid.

Wanneer de werkgever de normen bedoeld in het tweede lid niet wenst toe te passen, moet de verlichting tenminste beantwoorden aan de voorwaarden die zijn vastgesteld door de Minister van Werk.

### **Afdeling IV. – Luchtverversing**

**Art. 36.-** De werkgever zorgt ervoor dat de werknemers in besloten werkruimten over voldoende zuivere lucht beschikken, rekening houdend met de werkmethoden en de door de werknemers te leveren lichamelijke inspanningen.

Hiertoe worden de toevoer van verse lucht en de afvoer van bevuilde lucht verzekerd naar rato van 30 m<sup>3</sup> lucht per uur en per in de besloten werkruimte aanwezige werknemer.

**Art. 37.-** De luchtverversing gebeurt op natuurlijke wijze of door middel van een luchtverversingsinstallatie.

**Art. 38.-** Indien een luchtverversingsinstallatie wordt gebruikt, inzonderheid airconditioneringsinstallaties of mechanische ventilatie-installaties, moet deze beantwoorden aan de volgende voorwaarden:

1° ze is dermate gebouwd dat zij enkel zuivere lucht verspreidt, die gelijkmatig wordt verdeeld over de werklokalen;

2° ze is dermate gebouwd dat de werknemers niet blootgesteld worden aan hinder door temperatuurschommelingen, tocht, lawaai of trillingen;

3° ze houdt rekening met de wetenschappelijke normen betreffende de relatieve luchtvochtigheid;

4° ze wordt dermate onderhouden dat elke afzetting van vuil en de verontreiniging of besmetting van de installatie wordt voorkomen of dat dit vuil zo snel mogelijk wordt verwijderd of de installatie gereinigd, zodat elk risico voor de gezondheid van de werknemers door de verontreiniging of besmetting van de ingeademde lucht wordt voorkomen of beperkt;

5° storingen worden door een controlesysteem gemeld;

6° de werkgever treft de nodige maatregelen opdat de installatie regelmatig wordt gecontroleerd door een bevoegd persoon, zodat zij te allen tijde gebruiksklaar is.

**Art. 39.-** De bepalingen van de artikelen 36 tot 38 doen geen afbreuk aan de verplichting te voorzien in specifieke ventilatie- of afzuigingsystemen in de gevallen bedoeld in de bepalingen van de andere uitvoeringsbesluiten van de wet die betrekking hebben op specifieke risico's.

### **Afdeling V. – Temperatuur**

**Art. 40.- § 1.** De arbeidsplaatsen waar werkposten zijn ingericht zijn thermisch voldoende geïsoleerd, rekening houdend met de aard van de activiteit van de onderneming of instelling.

Ramen, bovenlichtvoorzieningen en glazen wanden zijn zodanig geconstrueerd dat, rekening houdend met de aard van het werk en de aard van de arbeidsplaats, overmatige zonnestraling op de arbeidsplaats wordt vermeden.

**§ 2.** De temperatuur op de arbeidsplaats is gedurende de arbeidstijd afgestemd op het menselijk organisme, rekening houdend met de factoren bedoeld in artikel 3, § 1 van het koninklijk besluit van 4 juni 2012 betreffende de thermische omgevingsfactoren.

**§ 3.** De temperatuur in de lokalen waarin zich sociale voorzieningen bevinden is afgestemd op de specifieke bestemming van deze lokalen.

### **Afdeling VI. – Sociale voorzieningen**

#### **Onderafdeling I. – Algemene bepalingen**

**Art. 41.-** De werkgever stelt de volgende sociale voorzieningen ter beschikking van de werknemers:

1° sanitaire installaties, inzonderheid kleedkamers, wastafels, douches en toiletten;

2° een refter;

3° een rustlokaal;

4° een lokaal voor de zwangere werkneemsters en de werkneemsters die borstvoeding geven.

Hij bepaalt de ligging, de inrichting en de uitrusting van de sociale voorzieningen na advies van de preventieadviseur-arbeidsgeneesheer en het comité.

**Art. 42.-** De sociale voorzieningen en de lokalen waarin ze zich bevinden beantwoorden aan de minimumvoorschriften opgenomen in bijlage 1.



De in het eerste lid bepaalde minimumvoorschriften zijn evenwel niet van toepassing indien aan één van de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- 1° er bestaat een regelgeving die van toepassing is in een specifieke sector en die specifieke voorschriften betreffende de sociale voorzieningen voorziet;
- 2° uit de risicoanalyse blijkt dat de toepassing van andere maatregelen leidt tot een gelijkwaardig of beter resultaat.

**Art. 43.-** De lokalen waarin zich sociale voorzieningen bevinden zijn voldoende ruim bemeeten en bieden alle waarborgen inzake veiligheid en hygiëne.

Ze worden verlucht, verlicht en verwarmd in functie van hun bestemming.

Ze worden voorzien van meubilair dat beantwoordt aan de bestemming van het lokaal en ze zijn gemakkelijk toegankelijk.

**Art. 44.-** De lokalen en de sociale voorzieningen zelf worden tenminste één maal per dag schoongemaakt, zodat ze te allen tijde blijven beantwoorden aan de hygiënische voorschriften.

Bij ploegenarbeid worden de lokalen en de sociale voorzieningen voor iedere ploegwisseling schoongemaakt.

**Art. 45.-** Zonder afbreuk te doen aan de bepaling van artikel 58, derde lid, stelt de werkgever de toegangsmodaliteiten en de toegangsuren tot de sociale voorzieningen vast in het arbeidsreglement.

**Art. 46.-** De kleedkamers, wastafels en douches bevinden zich in één of verschillende lokalen die volledig gescheiden zijn van de arbeidsplaats.

Zij mogen in één enkel lokaal worden ingericht of in aanpalende lokalen die met elkaar in verbinding staan.

Deze lokalen moeten op slot kunnen worden gedaan.

**Art. 47.-** Er wordt voorzien in aparte kleedkamers, douches en toiletten voor mannen en vrouwen.

Wanneer er enkel wastafels aanwezig zijn, omdat er geen douches vereist zijn, wordt er voorzien in aparte wastafels voor mannen en vrouwen.

**Art. 48.- § 1.** De sociale voorzieningen die deel uitmaken van de woning van de werkgever, mogen de sociale voorzieningen bedoeld in artikel 41 vervangen onder de volgende voorwaarden:

- 1° het aantal werknemers dat van deze voorzieningen gebruik moet maken is niet groter dan vijf;
- 2° er is geen specifiek risico op bevuilding, intoxicatie of besmetting vastgesteld;
- 3° deze woning omvat de arbeidsplaats zelf of ligt er onmiddellijk naast;

- 4° deze voorzieningen worden daadwerkelijk ter beschikking gesteld van de werknemers;
- 5° de bevoegde preventieadviseur heeft hierover een gunstig advies verstrekt en de werkgever geeft hem tijdens de werkuren toegang tot deze voorzieningen;
- 6° de werkgever geeft aan de met het toezicht belaste ambtenaar tijdens de werkuren toegang tot deze voorzieningen.

**§ 2.** Indien er meerdere werkgevers eenzelfde onroerend goed gebruiken, mogen de sociale voorzieningen gemeenschappelijk voor al deze werkgevers ingericht worden.

In dat geval bevinden deze sociale voorzieningen zich in een gemeenschappelijk lokaal en werken de werkgevers samen voor de bepaling van de regels betreffende de ligging, de uitrusting, het onderhoud en het gebruik van deze voorzieningen.

### Onderafdeling 2. – Kleedkamers

**Art. 49.-** De werkgever stelt een kleedkamer ter beschikking van de werknemers, wanneer deze werknemers van kledij dienen te wisselen.

Wanneer er geen kleedkamers vereist zijn, moet elke werknemer kunnen beschikken over een plaats om zijn kledij op te hangen.

**Art. 50.- § 1.** De kleedkamers worden zodanig uitgerust met kleerkasten dat elke werknemer zijn kleding tijdens de werktijd achter slot en grendel kan bewaren.

Elke werknemer die de kleedkamer gebruikt, beschikt over een individuele kleerkast.

**§ 2.** Wanneer er geen specifiek risico is, mogen de individuele kleerkasten vervangen worden door een gewone kapstok met kleeerhaak of een kleeerhanger en een individueel vak.

**§ 3.** Wanneer de werknemers worden blootgesteld aan vocht of vuil of wanneer er een risico is op intoxicatie of besmetting beschikken zij over twee individuele kleerkasten, de ene voor de eigen kledij, de andere voor de werkkledij.

**§ 4.** De werknemers bewaren kledij en toiletartikelen in de kleedkamers of, in geval van afwezigheid van kleedkamers, op de daarvoor bestemde plaatsen.

### Onderafdeling 3. - Wastafels en douches

**Art. 51.-** De wastafels en douches worden ingericht in specifiek hiertoe bestemde lokalen.

De wastafels mogen evenwel ingericht worden in de toiletten indien de aard van het werk en de afwezigheid van risico's dit rechtvaardigen en mits het akkoord van het comité werd bekomen.

**Art. 52.-** Wanneer de werknemers ingevolge de aard van het werk dienen gebruik te maken van de wastafels zorgt de werkgever ervoor dat er per drie werknemers die gelijktijdig hun arbeidstijd beëindigen, tenminste één kraan is.

Dit aantal mag evenwel verminderd worden tot één kraan per vijf werknemers die gelijktijdig hun arbeidstijd beëindigen indien de aard van het werk en de daaraan verbonden risico's dit

kunnen rechtvaardigen en voor zover het comité hiermee akkoord is.

**Art. 53.-** De werkgever bepaalt in functie van de aard van het werk en de aard van het risico of de wastafels moeten voorzien zijn van koud en warm water en welke zeep of reinigingsmiddelen worden gebruikt.

**Art. 54.-** Indien de werknemers tijdens het werk hun handen moeten wassen, worden er wastafels in de nabijheid van de werkpost geïnstalleerd.

**Art. 55.-** De werkgever stelt een douche met warm en koud water ter beschikking van de werknemers, indien:

1° de werknemers worden blootgesteld aan overmatige warmte;

2° de werknemers sterk bevuilend werk verrichten;

3° de werknemers worden blootgesteld aan gevaarlijke chemische of biologische agentia.

Er wordt voorzien in één douche per groep van zes werknemers die gelijktijdig de arbeidstijd beëindigen.

De doucheruimten zijn voldoende ruim bemeten om iedere werknemer in staat te stellen zich onder hygiënisch verantwoorde omstandigheden ongehinderd te wassen.

**Art. 56.-** De werkgever stelt zonder kosten voor de werknemers voldoende toiletartikelen en, in voorkomend geval speciale reinigingsproducten evenals elke andere bijkomende uitrusting, ter beschikking van de werknemers.

Hij stelt eveneens voldoende handdoeken ter beschikking waarvan hij het onderhoud en de tijdige vervanging verzekert. Voor het drogen van de handen kan hij een ander middel ter beschikking stellen.

**Art. 57.-** De werknemers moeten de in deze afdeling bedoelde voorzieningen die hen ter beschikking worden gesteld gebruiken op het einde van de arbeidstijd en, in voorkomend geval, vooraleer de maaltijd te gebruiken.

#### Onderafdeling 4. – Toiletten

**Art. 58.-** De toiletten bestaan uit één of meerdere individuele wc's en desgevallend urinoirs, samen met één of meerdere wastafels.

De toiletten zijn volledig gescheiden voor mannen en vrouwen, en bevinden zich dicht bij hun werkpost, de rustlokalen, de kleedkamers en de douches.

De werknemers moeten zich vrij naar de toiletten kunnen begeven.

**Art. 59.-** Het aantal individuele wc's bedraagt tenminste 1 per 15 mannelijke werknemers die gelijktijdig worden tewerkgesteld en tenminste 1 per 15 vrouwelijke werknemers die gelijktijdig worden tewerkgesteld.

De individuele wc's voor de mannelijke werknemers kunnen worden vervangen door urinoirs, op voorwaarde dat het aantal individuele wc's tenminste 1 bedraagt per 25 mannelijke werknemers die gelijktijdig worden tewerkgesteld.

Per vier wc's of urinoirs is er één wastafel.

#### Onderafdeling 5. - Refters

**Art. 60.-** De refters worden ingericht in één of meer lokalen, volledig afgescheiden van de arbeidsplaats.

De werkgever moet geen refter ten behoeve van de werknemers inrichten indien hij daarover het akkoord bekomen heeft van het comité.

De werkgever mag toelaten dat werknemers die tewerkgesteld worden in eenzelfde kantoorruimte, daar de maaltijd gebruiken, voor zover de hygiëne te allen tijde gewaarborgd is en de preventieadviseur-arbeidsgeneesheer en het comité over deze mogelijkheid een voorafgaand akkoord hebben gegeven.

**Art. 61.-** Wanneer de werknemers in aanraking komen met vuil of indien er een risico bestaat op intoxicatie of besmetting moeten de werknemers, vooraleer zij de refter binnenkomen, de handen wassen en hetzij zich omkleden, hetzij overkleding aantrekken.

#### Onderafdeling 6. – Rustlokalen

**Art. 62.-** Wanneer uit de risicoanalyse blijkt dat het voor bepaalde functies noodzakelijk is dat de werknemers rustpauzes nemen of wanneer dit blijkt uit de toepassing van specifieke bepalingen van de andere uitvoeringsbesluiten van de wet stelt de werkgever een rustlokaal te hunner beschikking.

Dit is inzonderheid het geval indien:

- 1° de werknemers worden blootgesteld aan thermische omgevingsfactoren die tot gevolg hebben dat periodes van aanwezigheid op de werkplaats worden afgewisseld met rusttijden;
- 2° de werknemers worden blootgesteld aan lawaai of trillingen;
- 3° de werknemers werk verrichten dat een energieverbruik van meer dan 410 Watt tot gevolg heeft;
- 4° de werknemers werk verrichten dat psychische belasting veroorzaakt;
- 5° de werknemers werk verrichten dat wachtdiensten inhoudt;
- 6° de arbeidstijd verdeeld over de dag wordt onderbroken;
- 7° de bevoegde preventieadviseur en het comité dit nodig achten.

**Art. 63.-** Het rustlokaal mag hetzij een bijgebouw zijn van de refter, hetzij ondergebracht zijn in een lokaal dat eventueel ook een ander doel dient.

Het is beschermd tegen de hinder die tot de inrichting van het rustlokaal aanleiding gaf.

De rustlokalen zijn uitgerust met voldoende tafels en stoelen met rugleuning, rekening houdend met het aantal werknemers.

Het aantal rustzitplaatsen, aangepast aan de bestemming van het lokaal, is gelijk aan het aantal werknemers dat er gelijktijdig moet over beschikken.

De plaats waar het rustlokaal zich bevindt wordt gesignaleerd overeenkomstig de bepalingen inzake de veiligheids- en gezondheidssignalering op het werk.

#### Onderafdeling 7. - Lokaal voor de zwangere werkneemsters en de werkneemsters die borstvoeding geven

**Art. 64.-** Zonder afbreuk te doen aan de toepassing van de bepalingen van een in de Nationale Arbeidsraad gesloten collectieve arbeidsovereenkomst die algemeen verbindend is verklaard bij koninklijk besluit, stelt de werkgever een onopvallend en gesloten lokaal ter beschikking van:

1° de zwangere werkneemsters, waar zij in liggende positie kunnen rusten in aangepaste omstandigheden wat het comfort betreft;

2° de werkneemsters die borstvoeding geven om hen de mogelijkheid te geven om:

- a) borstvoeding te geven, indien de aanwezigheid van het kind op de arbeidsplaats niet verboden is gelet op de risico's;
- b) melk af te kolven en deze te bewaren in hygiënische omstandigheden.

Dit lokaal is tevens uitgerust met een voorziening om zich te wassen.

#### Onderafdeling 8. – Dranken

**Art. 65.-** In functie van de aard van het werk en de aard van de risico's, stelt de werkgever drinkwater of een ander drank ter beschikking van de werknemers.

Individuele drinkbekertjes, eventueel voor eenmalig gebruik, worden ter beschikking gesteld.

De distributiepunten zijn gemakkelijk bereikbaar.

**Art. 66.-** In geval van risico op intoxicatie of besmetting of bij bijzonder bevuilend werk voorziet de werkgever, op voorstel van de preventieadviseur-arbeidsgeneesheer, voor de werknemers die blootgesteld worden aan deze risico's, in de aanleg van drinkwaterfonteinen of van waterbedelingspunten met wegwerpbekertjes.

In dit geval is het verboden drinkbekertjes en dranken te nemen alvorens de handen te hebben gewassen.

### Afdeling VII. - Werkzitplaatsen en rustzitplaatsen

**Art. 67.- § 1.** De werkgever is ertoe gehouden voor elke activiteit die staande wordt verricht, een risicoanalyse uit te voeren overeenkomstig artikel 8 van het koninklijk besluit betreffende het beleid inzake het welzijn.

Deze risicoanalyse houdt rekening met het feit of de activiteit aanhoudend of doorgaans staande wordt uitgeoefend, evenals met de duur en de intensiteit van de blootstelling aan de statische belasting, teneinde elk risico voor het welzijn van de werknemers te beoordelen.

**§ 2.** Indien uit de resultaten van de risicoanalyse bedoeld in § 1, blijkt dat er een risico voor het welzijn van de werknemers bestaat, neemt de werkgever de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat elke betrokken werknemer over een rustzitplaats beschikt waarop hij bij tussenpozen of na bepaalde tijdsruimten kan gaan zitten.

Wanneer de aard van de activiteiten van de betrokken werknemer niet toelaat een rustzitplaats te gebruiken, organiseert de werkgever de activiteiten op dergelijke wijze dat deze werknemer bij tussenpozen of na bepaalde tijdsruimten zittend kan werken op een werkzitplaats.

**§ 3.** De rusttijden of de zittende werktijden moeten tenminste een kwartier tijdens de eerste helft van de werkdag en tenminste een kwartier tijdens de tweede helft van de werkdag bereiken.

Deze rusttijden of deze zittende werktijden moeten genomen worden ten vroegste na anderhalf uur en ten laatste na twee en een half uur prestaties.

De preventieadviseur-arbeidsgeneesheer kan, rekening houdend met de risico's waaraan de werknemer wordt blootgesteld of rekening houdend met de resultaten van het gezondheids-toezicht, andere rusttijden of zittende werktijden vaststellen, dan deze bepaald in het eerste en tweede lid.

**Art. 68.-** Voor de werknemers die activiteiten uitoefenen waarvan de aard verenigbaar is met zittend werk, stelt de werkgever een werkzitplaats ter beschikking.

**Art. 69.- § 1.** De werkzitplaatsen en de rustzitplaatsen beantwoorden aan de comfort- en gezondheidseisen.

Voorafgaand aan hun keuze maken ze het voorwerp uit van een risicoanalyse overeenkomstig artikel 67, § 1, eerste lid, om het welzijn van de werknemers te waarborgen tijdens het gebruik ervan.

**§ 2.** De rustzitplaatsen zijn gemakkelijk bereikbaar, kunnen onmiddellijk gebruikt worden en mogen in geen geval een hindernis vormen voor de doorgang.

**Art. 70.-** De werknemers worden ingelicht omtrent alle maatregelen die genomen worden in toepassing van deze afdeling.

# BIJLAGE I

## Minimumvoorschriften waaraan sociale voorzieningen moeten beantwoorden als bedoeld in artikel 42

### 1. Kleedkamers

#### 1.1. Lokalen

De lokalen waarin de kleedkamers zijn ondergebracht zijn in duurzame materialen gebouwd.

De grond en de muren van de kleedkamers worden tot op een hoogte van twee meter van een effen en waterdichte bekleding voorzien, zodat ze tegen een dagelijkse schoonmaak bestand zijn.

#### 1.2. Uitrusting

De kleedkamers zijn uitgerust met, hetzij gewone kapstokken met kleeerhaken, hetzij individuele kleerkasten, die gemakkelijk schoon te maken zijn.

De afstand tussen twee rijen kleeerhangers, kapstokken of individuele kleerkasten bedraagt tenminste 1,20 m.

Indien gebruik wordt gemaakt van kleeerhangers of gewone kapstokken, moeten bovendien rijen van individuele opbergvakken aanwezig zijn, waarvan de minimum binnenafmetingen 30 cm breed, 25 cm hoog en 30 cm diep zijn en waarvan de deur doorboord is of voorzien is van traliewerk zodat de verluchting en discretie verzekerd zijn.

Indien gebruik wordt gemaakt van individuele kleerkasten, zijn deze volledig door volle tussenschotten van elkaar gescheiden. Binnenin moeten ze tenminste 30 cm breed, 48 cm diep en 1,60 m hoog zijn. Zij zijn bovenaan voorzien van tenminste een kleeerhaak en van een legplank.

De kleerkasten en de individuele vakken worden volkomen net gehouden en worden doeltreffend verlucht.

Indien de kleerkasten mechanisch verlucht worden en in zover de uitgevoerde werken geen risico inhouden op bevuilding, intoxicatie of besmetting mag de breedte van de kasten teruggebracht worden tot 25 cm, mits gunstig advies van het comité. Deze kleerkasten dienen evenwel bovenaan niet voorzien te zijn van een legplank en hun hoogte aan de binnenzijde mag beperkt worden tot 1,40 m, op voorwaarde dat tenminste twee kleeerhaken voorzien zijn en ze tenminste 37,50 cm breed zijn.

De kleeerhaken van de gewone kapstokken moeten door vrije tussenruimten van tenminste 30 cm van elkaar gescheiden zijn. In geval er verscheidene rijen van kleeerhaken bestaan, wordt ertussen een afstand van tenminste 1,20 m gelaten.

Wanneer een enkele kleerkast met twee volledig gescheiden vakken, die ieder voldoen aan de afmetingen bepaald in de vorige leden wordt gebruikt, zijn er in elk geval een kleeerhaak alsmede, bovenaan, een legplank ofwel tenminste twee kleeerhaken naar gelang dat de vakken aan de binnenzijde al dan niet 1,60 m hoog zijn.

## **2. Wastafels en douches**

### **2.1. Lokalen**

De lokalen waarin de wastafels en douches zijn ondergebracht beantwoorden aan de bepalingen van punt 1.1.

### **2.2. Wastafels**

De wastafels zijn voorzien van stromend water, dat beantwoordt aan alle eisen inzake hygiëne. Indien het water niet drinkbaar is wordt dit gesignaleerd overeenkomstig de bepalingen betreffende de veiligheids- en gezondheidssignalering op het werk.

De wastafels hebben een doeltreffende afloop van het gebruikte water en zijn derwijze ingericht dat elke gebruiker ervan beschikt over een vrije ruimte van tenminste 65 cm.

Boven de wastafels is een blad aangebracht waarop de werknemers hun persoonlijke toiletbehoeften kunnen neerleggen.

### **2.3. Douches**

De douches zijn voorzien van stromend water, dat beantwoordt aan alle eisen inzake hygiëne. Indien het water niet drinkbaar is wordt dit gesignaleerd overeenkomstig de bepalingen betreffende de veiligheids- en gezondheidssignalering op het werk.

De inrichtingen van de douches bestaan uit afzonderlijke cabines. Binnen elke cabine zijn er voorzieningen (bijvoorbeeld een kapstok of klerhaak en legplank) die toelaten de persoonlijke bezittingen (bijvoorbeeld kleding, handdoek, bril...) droog op te bergen en één enkel stortbad.

Deze cabines zijn ruim genoeg en op zulke wijze ingericht dat de gebruikers er zich volledig kunnen in afzonderen. Zij zijn door ondoorzichtige wanden van tenminste 1,90 m hoog van elkaar gescheiden.

Om het schoonmaken ervan te vergemakkelijken mag onderaan een vrije ruimte van ongeveer 15 cm worden gelaten.

De douches zijn dermate ingericht dat de werknemers niet kunnen uitglijden of vallen.

De vloer van de cabines van de douches moet gemakkelijk schoongemaakt en ontsmet kunnen worden.

De temperatuur van het water bedraagt 36° C tot 38° C en de werknemers worden niet blootgesteld aan tocht.

## **3. Toiletten**

De toiletten bevinden zich in een lokaal waarin één of meerdere individuele WC-hokjes en urinoirs worden geplaatst samen met één of meerdere wastafels.



De individuele WC-hokjes worden verlucht, hetzij rechtstreeks naar buiten toe, hetzij via luchtopeningen die aangebracht zijn onder de deur tot op een hoogte van maximum 10 cm of boven de deur op een hoogte van meer dan 1,90 m.

De urinoirs mogen geplaatst worden in afzonderlijke uitsluitend ervoor voorbehouden lokalen die dezelfde waarborgen bieden als deze betreffende de individuele WC-hokjes. Het is verboden urinoirs binnen in de individuele WC-hokjes te plaatsen.

Per vier WC's of urinoirs is er één wastafel.

Er is toiletpapier ter beschikking en afvalbakjes worden in de individuele WC-hokjes geplaatst.

In elk individueel WC-hokje is er minstens één klerhaak.

De toiletten mogen niet rechtstreeks met de arbeidsplaats, de refters of de kleedkamers in verbinding staan; zij mogen enkel op gangen, voor- of trapportalen uitgeven.

De individuele WC-hokjes zijn volledig van elkaar gescheiden door volle tussenschotten tot op de grond; er mag nochtans een vrije ruimte van maximum 15 cm onderaan die tussenschotten gelaten worden om het schoonmaken te vergemakkelijken. De individuele WC-hokjes zijn voorzien van een volle deur, eventueel met luchtopeningen bedoeld in het tweede lid. Elk WC-hokje moet van binnen kunnen gesloten worden.

Geven de individuele WC-hokjes rechtstreeks uit op gangen, voor- of trapportalen, dan worden ze naar de bepalingen van het vorige lid ingericht behoudens dat hun deur volledig de opening vult. Elk van deze individuele WC-hokjes wordt voortdurend en doeltreffend verlucht.

De toiletten zijn voorzien van:

1° in de WC-hokjes: een toiletpot al dan niet voorzien van een beweegbare bril. Deze zijn van harde, waterdichte en gladde materialen. Indien toiletpotten worden gebruikt, reikt de bril of de pot van 40 tot 50 cm boven de grond en heeft hij bovenaan links en rechts, een effen en horizontale bovenkant van tenminste 20 cm lang en 3 cm breed. Elke WC is voorzien van een waterspoeling.

Indien anders niet mogelijk, mogen hetzij chemische WC's, hetzij WC's met opvangzakjes voor één enkel gebruik worden ingericht.

2° voor de urinoirs: vakken met individuele plaatsruimten, afgescheiden door zijschotten en voorzien van een afvoerkanaal. Deze urinoirs zijn van harde, waterdichte en gladde materialen.

De urinoirs worden door een voortdurende of met korte tussenpozen werkende of een manuele waterstroming gespoeld.

De grond en de scheidingswanden van de individuele WC-hokjes worden bedekt hetzij met tegels of met een laag glad gemaakt cement, hetzij met enig ander duurzaam en volledig waterdicht materiaal, zodat ze tegen een dagelijkse schoonmaak met water bestand zijn. Hetzelfde geldt voor de vloer alsmede voor de muren, tot op een hoogte van twee meter, van de loka-

len waarin de individuele WC-hokjes eventueel ondergebracht zijn. De deuren bestaan eveneens uit afwasbaar materiaal.

#### **4. Refters**

De lokalen waarin de refters zijn ondergebracht zijn in duurzame materialen gebouwd en kunnen gemakkelijk onderhouden worden.

De minimumoppervlakte van de refters, in vrije oppervlakte, wordt berekend op basis van het maximum aantal werknemers die ze gelijktijdig gebruiken:

- tot 25 werknemers:  $18,5 \text{ m}^2$ ;
- van 26 tot 74 werknemers:  $18,5 \text{ m}^2 + 0,65 \text{ m}^2$  per werknemer meer dan 25;
- van 75 tot 149 werknemers:  $51 \text{ m}^2 + 0,55 \text{ m}^2$  per werknemer meer dan 75;
- van 150 tot 499 werknemers:  $91 \text{ m}^2 + 0,50 \text{ m}^2$  per werknemer meer dan 150;
- 500 werknemers en meer:  $255 \text{ m}^2 + 0,40 \text{ m}^2$  per werknemer meer dan 500.

De refters zijn voorzien van:

- a) een voldoende aantal tafels en zitgelegenheden met rugleuning;
- b) een drinkwaterbedeling;
- c) geschikte middelen om de vaat te wassen;
- d) geschikte inrichtingen om voedingswaren behoorlijk weg te bergen en op te warmen alsmede om water te koken;
- e) vuilnisbakken met deksel om afval en vuilnis in te werpen.

#### **5. Rustlokalen**

De lokalen waarin de rustlokalen zijn ondergebracht zijn in duurzame materialen gebouwd en kunnen gemakkelijk onderhouden worden.

De oppervlakte van de rustlokalen hangt af van het aantal werknemers dat er ingevolge de wetgeving gebruik van moet maken en bedraagt tenminste:

- tot 10 werknemers:  $9 \text{ m}^2$ ;
- per schijf van 10 werknemers meer:  $2 \text{ m}^2$ .